

ÚVOD

- skrze architekturu a její proměny vidíme, co se stalo se světem, se společností...
  - na architektonickém díle se ukazují nejsilnější tendence doby
  - dnes se s architekturou vyjadřuje každý, i ti, co tomu nerozumí =o' chrchel vs. chobotnička
  - architektura předepisuje způsob chování a omezuje volby (když bydlím ve špatném domě, nic s tím neudělám a musím se tomu přizpůsobit)
  - architektura je kompromis mezi tradicí a inovací, všedností a nevšedností, technikou a prostředím...
  - "Architekti nesmí být barbar" - staví pro lidi =o)
  - "Práce na filosofii je stejná jako architektonická práce - je to práce na sobě samém, na tom jak vidíme svět - projektujeme svou představu o světě"
  - **filosofie je láska k moudrosti**
  - každý člověk filosofuje, každý se setkal s filosofickými problémy (proč tu jsme, kam míříme...)
  - filosofie začíná tam, kde je věc brána v teoretické rovině (ne ontologie - o podstatě světa a jsoucna)
- ⇒ **neutrální filosofie** - budovány bez ohledu na realizaci v praxi (logika, metafyzika)
- ⇒ **diagnostické filosofie** - má být realizováno v praxi, ve společnosti
- ⇒ **kritické filosofie** - vztah mezi teorií a praxí, kritické zamyšlení nad činy
- filosofie se liší od ostatních oborů tím, že vede nekončící dialog s celými dějinami filosofie (dialog dneška a minulosti - pro mě Platón nezemřel, stále se jím zabývají)
  - stále tytéž otázky, na které v různých epochách lidé dávají různé odpovědi
  - filosofie zanikne až s lidstvem
  - filosofie je radikální kritické myšlení, neuznává nic, co není prokázáno rozumem (radikální = jde ke kořenům věci)
  - mýtus, filosofie a náboženství jsou způsoby jak reflektujeme svět (soudobé mýty- věříme v pokrok, v to, že zítra bude lépe, že věda vyřeší všechno... + nacionální mýty, rasové mýty...)
  - filosofie, náboženství a umění - neslouží k udržení života, asi bychom bez toho mohli žít, ale patří to k člověku (bez toho člověk není člověkem, není sám sebou)

FILOSOFIE A JEJÍ POČÁTKY

- počátek filosofie je v krizi řeckých polis (městský stát) - vzniká jako pokus o změnu/reformu společnosti (lidé se začínají ptát, začínají kritizovat - na základě rozumu, ptají se, co je stát...)
- *filosofie je pokus prostřednictvím myšlenky ovládnout a uchopit svět*
- každá doba má své **paradigma** (=konceptuální schéma, přes které si vykládáme a vidíme svět)
- každá epocha je charakteristická tím, jaký postoj mají lidé ke skutečnosti
- **Antické paradigma** - všechno se zakládalo na „součtveří“ (=tetratis):
  - 1) smrtelníci (lidé)
  - 2) bohové (nesmrtelní, vládou světu smrtelníků)
  - 3) země
  - 4) nebesaod toho se odvíjí vše - věčný návrat téhož, čas obíhá v kruhu
- **Křesťanské paradigma** - vrchol ve 13.století
  - paradigma je petrifikováno (=vytesáno) do gotické katedrály
  - vztah člověka k Bohu (člověk je konečná bytost, ale chtěl by žít věčně; individuálně se vztahuje k Bohu)
- **Moderní paradigma** - asi od 17. století
  - moderní člověk se necítí ničemu podřízený - je emancipovaný, svobodný, důvěřuje v rozum
  - poznává a ovládá svět, chce se stát pánem přírody a ovládat ji
  - Descartes: "Poznáváme přírodu proto, abychom ji mohli ovládat."

- Evropa se vždy vyvíjela jinak než ostatní svět - všude byli otroci, ale nikde jinde než z Říma a Řecku nebylo otroctví hlavní silou ekonomiky
- 3 civilizační okruhy v Evropě:
  - 1) **tradiční** - neolitická revoluce, zemědělci, agrární výroba, sociální homogenita
  - 2) **industriální** - průmyslová revoluce, masová výroba a spotřeba, nástup individualismu
  - 3) **informační** - nástup v 90. letech, rychlý pokrok, heterogenita (=rozdílnost)

STAROŘECKÁ SPOLEČNOST - KULTURA A CIVILIZACE

hlavní řecké kmeny

- Iónové - Athény, inteligence
- Dórové - Sparta, válečníci (nejlepší falangy = vojenský útvar)
- Aiolové
- tyto tři kmeny se od 8. stol. př.n.l. sami nazývají Helény (=děti slunce)
- Řekové - z latinského Graeci, pojmenovali je tak Římané
- Řek byl ten, kdo:
  - žije v kmenu a označuje se za Řeka
  - žije v polis
  - se mohl účastnit Olympijských her
- Makedoňané byli také Dórové, ale nebyli z polis - byli proto považováni za barbary a nemohli na Olympijské hry - až Alexandr Veliký prohlásil Makedoňany za Řeky

co způsobilo mimořádný přínos Řeků

- hlavní řecké kmeny brzy vytvořily společný jazyk na základě attické iónštiny
- starořečtina - obtížný, zpěvný, krásný, složitý jazyk - dodnes obdivován filology i filosofy

"jazyk nejsou jen slova a ze slov poskládané věty a názory, ale v jazyce přivlastněné a ošetřované životní zkušenosti celých generací, radosti i strasti se stávají částí naší zkušenosti se světem, skrze jazyk vstupujeme do nezaměnitelného světa příslušného národa, do jeho obrazu světa"
- Řekové se považovali za nadřazené ostatním národům a skrze polis a jazyk zakládali evropskou kulturu
- v Řeckých polis sice chybí étos fyzické práce, jak jej známe z moderní evropské společnosti, ale kultura polis podněcuje touhu po poznání resp. vášeň (=pathós)
- chtěli poznávat prostřednictvím rozumu, nezávisle na mýtu a náboženství, poznávat pro pravdu samu
- řecký městský stát (polis) jako kulturněcivilizační útvar**
- polis (bylo jich zhruba kolem sta) je místem zrození skutečných dějin - občan měl právo podílet se na chodu společnosti
- obec zemědělců, řemeslníků, vlastníků půdy, kupců...
- svým způsobem vojenský tábor - *mají charakter "miliaristické gildy" (M. Weber)*
- polis neustále válčily mezi sebou, budují kolonie, pak obchodují - každý svobodný Řek byl voják
- ale podporují vzdělání, všichni se podílí na řízení obce (střídají se) ⇒ každý musí umět politicky vystupovat ⇒ učí se rétoriku, všichni musí umět argumentovat
- kdo chtěl hlasovat, nesměl opustit jednání ⇒ ti co neměli otroky přicházeli o zisk
- až Perikles zavedl placení za účast na jednání (úplná změna systému)
- řecká kultura je kulturou dialogu, výjimečné mýto zaujímá i rozum
- sochaři, malíři i architekti byli považováni za řemeslníky, ne za umělce

Athény

- rozloha asi 2 600 km² (jak dnešní Lucembursko) - běžná velká polis měla 1 000 km²
- obyvatelsvo tvoří:
  - 1) **svobodní** - rodilí Athéňané
  - 2) **metoikové** - cizinci, jiných polis, občané Athén s právem trvalého pobytu, musí platit daň celý život a musí bojovat ve válce (jen těžkooděnci, ne jezdcí), nesmí si vzít Athéňanku (jejich děti také nejsou Athéňané), nesmí vlastnit půdu... př. Aristotelés ze Stageiry, Hippodámos z Miléty...

3) **otroci** - získávali se válkami (nejvíc jich bylo po peloponézských válkách)

- **domácí otroci** - součástí rodiny, která o se o ně musí starat, uznávají stejné Bohy

- **státní otroci** - byli zdrojem státních příjmů (stát je za peníze pronajímá), na nepopulární práce - dělali soudní exekutory, policejní strážníky (zpravidla Skythové), pracují v administrativě (správci archivů apod.), ve státních dílnách a dolech... veslaři ve válkách (přežívali tak rok)

mohli se vykoupit - ale jak? => neměli příjmy => úplatky z práce, velmi bohatli...

- v období rozmachu - kolem roku 431 př.n.l. - měly Athény kolem 168 000 obyvatel (asi 1/3 svobodní, 1/3 methoikové, 1/3 otroci)

- za války bylo otroků víc, hodně se to měnilo, běžný bohatý občan měl asi 50-80 otroků, ale odhady se hodně liší...

ŘECKÁ FILOSOFIE A JEJÍ ODKAZ DNEŠKU

- pro Řeky nejsou dobro a zlo morální kategorie => dobro se projevuje skrze krásu (a pravdu)

příběh o Sókratovi - měl hetéru (není to úplně prostitutka, vybírala si milence sama), rozhazoval za ni spoustu peněz, manželce se to nelíbilo, syn ho zažaloval...

v prvním líčení přednesl Antigonu (osvobozen - když umí něco tak krásného, nemůže být vinen), při druhém líčení už byl starší, paměť mu tolik nesloužila, tak přivedl hetéru a nechal ji, ať jim ukáže, čím jí příroda obdařila (osvobozen, syn byl odsouzen za ro, že nemá smysl pro krásu)

- **snaha zastavit krizi řecké polis, snaha o změny ve společnosti**

- Řekové jsou obdivováni i za to, co nedokázali - př. Periklova řeč nad padlými (plno věcí v ní šíleně překrucuje)

- **Periklés** - nejvýznamnější demokratický státník Athén (jak Kennedy v moderní době - oba dali politice důstojnost), dovršil athénskou demokracii (platil chudým za účast v politice), udělal z Athén velmoc a připravil je na peloponézské války, vystavěl Parthenón, Propylaje...

- **Platón** - neměl rád Perikla, kritizoval, že demokracie se stala vládou chudých a střední vrstvy, kterou sponzorují aristokraté

- **areté** = schopnost držet všechny vlastnosti člověka na uzdě, nepodlehnout vášni

(nesprávně se překládá jako ctnost - ctnost je přemáhání života, areté je hledání životní plnosti)

- "Periklovy ideály jsou vznešené...ale ze spojenců dělá poddané." - spojenci dávali peníze na vojsko, kdyby byla válka - Perikles použil ty peníze pro Athény (obětoval své areté slávě)

"velké" a "malé" otázky

- velké - naše existence ve vesmíru - jsme to, k čemu vesmír směřuje, nebo jen jakási nahodilost v dění?

- malé - jak má žít, když jsem zde dočasně, jak mám naplnit život...

- Řekové se zabývali malými otázkami filosofie

- filosofie bere otázky ze života i z různých vědeckých disciplín

- Kühlingův graf - demografický graf, řeší absorpci CO₂ v oceánu - úvaha o civilizaci a možnostech jejího přežití

- známe jen malou část hmoty ve vesmíru, i stáří odhadujeme velmi nepřesně...

4% tvoří planety, hvězdy, živé organismy, 22% temná či skrytá hmota,

74% pak zcela záhadná "temná energie"

přesto se velmi vážně zabýváme otázkami týkajícími se vesmíru

- filosofie vznikla v Milétu - bylo to bohaté město v Malé Asii - měli čas řešit filosofické otázky- jako první začali řešit, z čeho vznikl svět

Thalés - považuje za pralátku vodu (hydór) - látku, která je schopná měnit skupenství a je podmínkou života

Anaximandros - jakási neurčitá látka, patrně jakási vlhkost

Anaximénés - jakýsi neurčitý vzduch

Hérakleitos z Efesu - sice pokračuje v jejich úvahách "co je svět", ale už si kladl i ontologické otázky

- podstatou světa je nekončící boj protikladů, harmonie a disharmonie (není to dáno pralátkou)

- vše plyne, vše podléhá změně

podstata filosofie není v množství vědění

- tito první filosofové nalézají a rozvíjejí vědění, které je odlišné od náboženství, od mýtu, od vědy
řecká filosofie představuje sérii pokusů o pojmové uchopení toho, co ve změně trvá (=co trvá beze změny, ale změnu umožňuje - př. hydór u Tháleta, atomy u Démokrita, Platónovy ideje...)

- tři pojetí filosofie:

1) **Sókratés** - filosofie jako obrozování duše, vnitřní kontakt dvou lidí, živý rozhovor

2) **Platón** - dialogy jako popud k filisofování (píše dialogy - umělecké, složité jak Shakespeare)

3) **Aristotelés** - pracuje s pojmy, systematik, vědecká pojednání - zvědečtění filosofie, zfilosofičtění vědy

vést dialog neznamená ani vyvracet myšlenku druhého, ani ji prostě zahrnout do své vlastní, ale postavit se kriticky k sobě samému, abychom mohli postupovat vpřed v dotyku s druhým

- není pravého dialogu bez této metodologické sympatie

Sofisté

- doba okolo peloponézske války - doba ztráty jistot, otřesení víry, učí filosofii a řečnictví za peníze

- tvrdí, že je více pravd (*relativizace pravdy, etiky, hodnot městského státu...*)

- *sofisté, to je první vlna humanisticky orientované inteligence*

- vyučují za peníze (Řekové říkají - kdo učí pravdu nemůže chtít peníze)

- Georgias, Prothagoras, Xenofanés,...

- dali podnět ke vzniku logiky (zakladatel logiky - Aristoteles)

Sókratés (469-399 př.n.l.)

- v době ústupu sofistů přichází Sókratés - Řekové rozdělovali dějiny na „před Sókratem“ a „po Sókratovi“ - už tehdy ho považovali za významnou osobnost

- nic nenapsal, ale napsali o něm jiní - je třeba odlišit legendu a pravdu

- Xenofont: Vzpomínky na Sokrata – rehabilitační spis, sepsán po Sokratově smrti, chybí tomu hloubka, protože Xenofont byl voják

- Aristofanes napsal „komedii, která zachrání Athény“ – chce ukázat že sofisté rozkládají Athény a za sofistu považuje i Sokrata, chtěl ho zesměšnit - hra propadla

- nejpravdivější obraz Sokrata je asi v raných dialozích Platóna – zachycují duševní život Athén a Sokratovu osobnost- Sókratés používá sofistickou metodu ale není sofista (bojuje proti nim)

- vidí cestu v živém dialogu - zneklidňoval Athény tím, že chodil a kladl občanům otázky

- cílem Sokrata je, skrze pochybování a otázky dojít k něčemu co nejde zpochybnit

- první hermeneutik (hermeneutika = nauka o kladení otázek)

- snažil se tím o záchranu řecké obce (obroda individua je obrodou státu)

- obrat k člověku - **myšlenka péče o duši** - život je pro člověka úkol, může s ním něco učinit

- člověk je bytost, která si sama dává smysl (je od přírody neúplný), je potřeba člověka probudit ke skutečnému životu, člověk jedná a tím se naplňuje

- podceňoval přírodu (potlačení přírodních věd, považuje ji jen za kulisu)

„Vím, že nic nevím.“

„Poznej sám sebe.“ - napsáno v Delfské věštně, Sókrates tomu dává nový smysl (=probud' se!)

- byl odsouzen za to, že kazí mládež - neutekl, vypil bolehlav - šel vědomě na smrt a tím vychovával Athény (mučednická smrt, ne hrdinská) - dovršuje tím své dílo

- byl ohniskem schopných mocných aristokratů - báli se převratu - jeho odsouzením byl jen urychlen nástup individualismu v Athénách (jeho smrt zapůsobila opačně, než chtěli)

- Nietzsche nesnášel Sokrata – „Místo ochoty jednat nastupuje rozumářství!“ – přehlédl, že Sokrates volá k tomu, aby lidé měli odvahu žít a ne jen přežívat

Platón (427-347 př.n.l.)

- Sokratův žák (hodně o něm napsal), básník ⇒ když potkal Sókrata, spálil své dílo a začal žít jinak
- filosofické dílo: dopisy, dialogy - Symposion, Ústava, Zákony
  - vysoká literární úroveň - dokázáno, že ne všechno opravdu napsal on
  - jeho dílo je významným počátkem metafyziky
  - jeho celoživotní dílo - **Zákony** - dokumetuje degeneraci politických systémů, aristokracie ⇒ timokracie (násilí) ⇒ plutokracie (peníze) ⇒ demokracie ⇒ tyranis, kritika athénské demokracie - vytýká, že ve vedoucích funkcích nejsou ti nejlepší, demokracie neumí do vedoucích funkcí hledat schopné (losuje se),
- měl aristokratický původ, nenávidí demokracii (luzovláda - demokracie se stala vládou chudých a střední vrstvy, kterou sponzorují aristokraté)
- založil roku 387 př.n.l. Akademii - jakási vysoká škola - název podle toho, že stála na pozemku boha Academia, patilo se za studium, uzavřena až 539 n.l. císařem Justiniánem
- konzervativní a pesimistický, originální, **přecenění rozumu**
- "Je-li rozum správně veden, nemůže se minout s pravdou."
- boj proti individualismu – společné jídelny, děti je třeba měnit hned od narození (jednotná výchova v jeslích, neovlivnění rodiči) ⇒ totalitní prvek (zasahuje do privátních věcí člověka)
- ruší rodinu, rovnost muže a ženy (když skončí láska, může skončit i svzek), cenzura (umění je schopné změnit člověka, i to špatné, je potřeba ho zakázat), masové pochodové písně
- usiluje o to, aby společnost byla zdravá:
  - Archónti (=ti, co vládou) - nemají mít rodiny, jediný jejich zájem je obec, měli by to být teologové s filosofickým vzděláním ⇒ teokracie (**spirituální vedení**)
  - vnější vlivy nemají zasahovat do obce (do 40 let nikdo nesměl cestovat) ⇒ **zakonzervovat společnost, aby nepodléhala dalšímu rozkladu**
  - chtěl i určovat dvojice losováním partnera ⇒ aby se nebrali příbuzní kvůli majetku
- **etatismus** = přecenění role státu ⇒ *idea spravedlnosti do základů státu*
- poprvé použil slova ekstasis (vyjít ze sebe, způsob jak komunikovat s idejemi), anamnesis (rozvzpomínání se), teologie (nauka o Bohu, poprvé použito ve spisu Ústava)
- bere lásku jako ideu promítající se do jednotlivých věcí, vše co nám zprostředkovávají smysly, je dočasné, ale skrze to můžeme vidět i věčné
- Platónské **ideje** - viz. "podobenství o jeskyni" v díle Ústava
  - svět je nejsoucí (stíny), podléhá změně
  - ideje se nemění, jsou trvalé (jsou nad světem nejsoucím)
  - na vrcholu je idea dobra = Bůh
- problém idejí je vztah obecniny a jednotniny (člověk jako obecnina nebo konkrétní člověk, osoba)
- Platón tento vztah neuměl řešit

Aristotelés ze Stageiry (384-322 př.n.l.)

- ioňan (velmi chytrý), rodiče lékaři, v 17 letech přišel do Athén ⇒ byl metoik
- byl žákem Platóna, studoval jeho Akademii, neustále mu odporoval, kritizoval ho
- nemá víru v záchranu řecké polis, odpověď nahází v záchraně jedinců
- vždycky byli chudí a bohatí - jde jen o tom, aby bohatí neměli příliš mnoho a chudí příliš málo
- setkal se s Alexandrem Makedonským ⇒ stal se jeho učitelem (vychoval přemožitele Athén)
- vrátil se do Athén když byli okupovány Makedonií, po smrti Alexandra je opustil
- psal vědecké spisy - věčnost, chlad, množství faktů, neosobní, jde k věci - Etika Nikomachova
- shromáždil ústavy jiných států (asi 158) - analyzoval, srovnával a vytvořil z nich jednu "dobrou"
- **zakladatel vědních disciplín** a metodologie, vytvořil teorii pojmů (kategorie, definice, soudy)
  - založil etiku a rétoriku
  - největší systematik a empirik - filosof faktů a přesného pojmového myšlení
- zjednal řeckému myšlení universální platnost (model systematického vědění)
- zvědečtil filosofii a zfilozofičtil vědy
- založil Lyceum (Likeon) – veřejné gymnasium (neplatí se tam), týmový výzkum
- *vše co je, může a musí být rozumem - když je správně veden - poznatelné*
- tři pohledy na to, jak zastavit krizi polis:

- 1) **Sókratés** - vidí cestu v živém dialogu - obrozování duše a péče o duši
- 2) **Platón** - zakonzervovat společnost, aby nepodléhala dalšímu rozkladu
- 3) **Aristotelés** - nemá víru v záchranu řecké polis, odpověď nahází v záchraně jedinců

HELÉNISMUS

- trvá tři století (338 př.n.l. bitva u Chairóneie - 30 n.l. dobytí Egypta Římany)
- je to období expanze řecké kultury do celého Středomoří a Malé Asie (doba po klasických Athénách, po Periklovi, po Peloponéských válkách a do nástupu Říma)
- dříve byl určující původ - lidé byli z nějaké polis (ze Steigery...) - teď polis ztrácí význam
- roku 338 př.n.l. - **bitva u Chairóneie** - Filip II. Makedonský zde dosáhl svého největšího vítězství, jeho vojsko porazilo vojsko Athéňanů, Thébanů a jejich spojenců ⇒ **makedonská nadvláda**
- Řekové sice ztrácí politickou samostatnost, ale kultura i architektura jim zůstává
  - supervelmoc – šíření kultury do okolních říší - ti ale nechtějí přijmout řeckou kulturu
  - prohra (asijské prvky v architektuře) nebo velké vítězství (rozšíření kultury) ?
- vznik astrologie, astronomie (věřili, že nebeská tělesa určují osud lidí)
- helénismus je doba poklasická - nemá nové ideje, jen rekombinuje co už má

Alexandr Veliký

- bez jeho kulturně-civilizačního tažení (356-323 př.n.l. tj. ještě před helénismem) by nebyl helénismus
  - měl v Íliadě a Odyssei, které nosil s sebou napsáno:
    - „Budou-li vítězové chovat v úctě bohy a chrámy poražených, mají naději, uspějí.“
    - ⇒ rekonstrukce chrámů a obnova památek
  - chtěl novou generaci – potomky řeckých vojáků a Peršanek - nějak se k tomu neměli - musel jít své armádě příkladem ⇒ předvedl jim na podiu jak na to
  - první pokus o náboženskou ekumenu - chtěl aby všichni věřili v jednoho Boha ⇒ nepodařilo se to (vydrželo to jen za života Alexandra), později se sám prohlásil za Boha
  - zavedení první jednotné měny Evropy a Asie s pevnou hmotností ⇒ měnová reforma
  - městské státy okupovány, jen zdánlivá samostatnost, navíc se rozhodli jet pomstít Peršanům za kdysi vypálená polis ⇒ helénská válka proti Peršanům (bojovali za svou kulturu) když došli do Persie, pochopili, že tam nežijí barbaři, že i zde je určitá kultura ⇒ přejímání určitých prvků
  - Alexandr získával informace tím, že stídal jednotky, tím pádem nedocházelo ani ke vzpourám; až do doby, než chtěl Alexandr zaútočit na Čínu – 1. vzpoura (přílišná vzdálenost od domova) ⇒ Alexandr poražen, vrátil se zpět do Řecka a Malé Asie (rozhodl se už netáhnout do Číny)
  - jsou k dispozici ekonomické prostředky - hodně se staví - měli plány, předepsané výšky budov...
    - založení velkých měst – rozvoj urbanismu (mnoho z nich existuje dodnes - Alexandrie = Kábul)
    - urbanistické plány zajišťují pohodlí obyvatel
  - výtvarné náměty – první portrét, zobrazování skutečnosti ⇒ krása tělesnosti, disproporce, ne ideální krása a harmonie, uvolnění pravidel a příklon individualismu
    - umění nejde příkladem, má i bavit, zaujmout
    - doba sousoší - Laookón a jeho synové (trójský kněz, Poseidón se mu mstí, že varoval trójany před koněm - umění předvádí podívanou, ne to, že bychom s ním měli soucítit)
  - vznik turismu – cesty za poznáním, ne za obchodem - první cestovatelské příručky
  - profesionalizace sportu, finanční ohodnocení za reprezentaci určitého města - města kupují sportovce;
  - "komerční hry" – politizace, demonstrace moci říše, brutalizace sportu - při boxu často umírali
  - mění se i filosofie – téma morálky, žití – iracionalizace (ne vše zdůvodněno rozumem), psychologizace, zpět k náboženským tématům
    - místo dialogu nastupuje diakribe (=pokleslý a odlehčený filosofický dialog)
- (Franz Brentano - filosof - civilizace na vzestupu zkoumá poznávání, civilizace upadající se navrací k člověku)

Plotinos

- nejvýznamnější představitel helénské filosofie; setřel rozdíly mezi Platónem a Aristotelem
- Plotinos žil v Římě ve 3.stol.n.l., je nazýván „římským vykladačem Platóna“
- zprostředkoval antické poznání křesťanskému světu
- filosofický a teologický myslitel současně, čímž porušuje césuru (oddělení) světa řeckých bohů a řecké filosofie
- jeho stěžejním spisem jsou Enneady (devítka, protože v devíti svazcích) – zachycují jeho teologické a filosofické názory
- vznikají instituce pro podporu vědy - Múseion, Alexandrejská knihovna, překlady bible: Septuaginta (do řečtiny), Vulgáta (do latiny)

Epikurovo učení – navazuje na principy Démokritova atomismu s novou dimenzí, estetikou

- vnitřní svět člověka
- život musí být pod rozumovou kontrolou
- Epikúros dělí potřeby do tří kategorií, které má rozum pořádat a krotit:
  - 1) Potřeby nevyhnutelné: jídlo, dýchání, spánek atd.
  - 2) Potřeby přirozené, ale nevyhnutelné: víno místo vody, sláma místo holé země
  - 3) Potřeby nepřirozené: např. touha po slávě
- rozumem se musí regulovat potřeby
- klid, vnitřní klid, vyrovnanost – zvládnutí vlastních potřeb ⇒ život žijte v skrytu (postoj pozorovatele, vzdává se podílu na řízení obce)

Stoikové – z řec. stoa (=sloupořadí)

- hlavní stoické zásady jsou:
  - 1) ataraxie – zásada neotřesitelného klidu, nerozhodí ho ani nebezpečí smrti
  - 2) apateia – klidné trpění, tj. tím, že trpím, neobtěžuji ostatní a nechávám si to pro sebe
  - 3) fatalismus – změna tohoto světa je nedosažitelná, můžeme měnit jen sami sebe
- řeční filosofové rozkládají filosofii morálku Římanů
- *být stoikem především znamenalo žít jako stoik*
- vše je určeno osudem, vše spěje k cíli, vše se bude opakovat
nežádej abys se věci děly jak chceš, ale chtěj věci tak, jak se dějí a budeš spokojen
- **Zenón z Kitia** - vlivný řecký filosof helénistické doby, zakladatel stoicismu
- řecká stoa - nesměli se účastnit politiky X římská/císařská stoa - v Římě je to filosofie politiků

Markus Aurelius - Hovory k sobě - stoa, objektivita, omezení citů a subjektivity

Sv. Augustín - Vyznání - subjektivita, vnitřní pocity

⇒ ze stejné doby, ale naprosto rozdílné knihy

- **Seneca** – vychovatel Nera - nechtěl být zatčen ⇒ odchod ze života (srovnal dluhy, propustil otroky, snažil se otrávit, pustil si žilou v horké vodě)
- helénistická civilizace je první kulturní, sociální a politická integrace
etruská kultura, římská kultura a helénská kultura(=kultura polis)
- městské státy zastřešeny impériem
- rovnost mezi lidmi – připustili, že je kultura i na východě, už to pro ně nebyli barbari
- Římané to měli jednoduché - přejímali civilizovanou zemi - daně, fungující systém
zato Řím byl „neuspořádaná vesnice“ - sklonili se a přijali kulturu z Řecka

OD ZÁNÍKU ANTIKY K NÁSTUPU KŘESŤANSKÉ KULTURY A CIVILIZACE

Příčiny, které vedly k zániku římské říše

- 1) velké množství etnik, velká rozloha říše - "rozloha Říma se mu stala osudem"
  - na území impéria se vytvořila řada prosperujících center
  - Římané měli spoustu silnic - dokonalá dopravní logistika - mosty hlídala osádka, aby je nikdo nepoškodil a nebránil tak dopravě; měli svou architekturu - vítězné oblouky ⇒ architektura měla sjednocovat (kulturní nadřazenost Říma)
  - měli i dokonalou zpravodajskou síť
- 2) dobytí středomořské pánve Araby způsobilo narušení obchodního systému - obsazení pobřeží komplikovalo obchod a Řím stál na obchodu - potřebovali každý den loď s obilím
- 3) trvalý nápor Germánů ze severu - podle pohádek římských babiček je vyvrhovaly sopky =oD
  - Germáni ale nebyli barbari, byli celkem civilizovaní - rozhodně měli větší svobodu ve společnosti než Římané v pozdním Římě
  - roku **9 n.l.** – zlom - **bitva v Teutoburském lese** - střetnutí mezi římskými vojsky a germánskými kmeny - římská armáda byla totálně zničena
  - bitva je mezník - už nejde o expanzi, ale o to, jak dlouho se ještě Řím ubrání;
  - věděli, že říše zaniká, chtěli to ještě nějak zachránit –nikdy v dějinách se to nepodařilo
- 4) otrokářské zřízení – je dobré jen když se vedou vítězné bitvy, otroci sami od sebe nechtějí pracovat, krize otrokářství, vzpoury - Spartakus
- 5) nebyli zdraví – bažiny v okolí Říma pomáhaly šíření nemocí (malárie, mor), navíc používali olovo třeba i na utěsnění aquaduktů ⇒ způsobuje rakovinu a postihuje nervový systém
- 6) zastaral jim i politický systém, instituce ⇒ senát ztrácí důvěru – císař ovládá senát, který se stává jen kulisou - tím pádem mu lidé přestávají důvěřovat
- 7) Římané měli „virtus“ – sílu, odvahu k sebeobětování, profesionálové v armádě – jenže jsou placeni císařem - když císař neplatí, je potřeba ho sesadit
- 8) centrem jejich života byly lázně - thermy - dřív se tam všichni setkávali (jak u nás v hospodě), nejsou peníze na opravy akvduktů, lázně přestávají fungovat a s nimi i hygiena
- 9) rozklad etiky – rodina (aristokrati měli nařizeno adoptovat chlapce, pokud neměli vlastní dítě) i náboženství, brutalita v koloseu, duševní krize...
- 10) křesťanství spolupůsobí při zániku říše (ale není jediným důvodem)

- od 3. stol. sklouzává impérium do pozice obležené pevnosti a rozkládané zevnitř
- 4. století provází kolísání (nejdřív pokus o genocidu křesťanů, pak Řím jako sídlo církve)
- zánik nebyl plynulý zatímco někde už říše upadala jinde ještě celkem prosperovala

KŘESŤANSTVÍ

- spolupůsobí v zániku, křesťanství bylo netolerantní, uznává jen svého Boha ale povinností bylo alespoň formálně uznávat Jupitera oni jediní se nesklonili před římskými bohy ⇒ protistátní ⇒ pronásledování - i přesto se jim ale podařilo vybudovat silnou organizaci - toho se ale rozhodli využít Římané, že by tak zachránili upadající říši
- ⇒ roku 391 – zakázali své pohanské bohy, jediné náboženství křesťanství
  - církve se stane ochráncem Řecko-Římské vzdělanosti
  - latina – jazyk původních nepřátel je najednou jazykem sakrálním;
  - centrem vzdělanosti se později stávají evropská města, ale Řím je centrem duchovním
- apokalyptická literatura – patří k období před zánikem - univerzalizuje myšlenky, naučili lidi se bát - něčeho co přesahuje pozemskou moc ⇒ všichni očekávají očekávají Mesiáše
  - tzv. eschatologické očekávání = očekávání zániku světa a příchodu spasitele
- vidí svět jako zápas mezi dobrem a zlem (dualistické cítění) – individualismus, osobní vztah k Bohu
  - svým individuální jednáním lidé rozhodují o svém osudu
  - Bůh pomůže tomu, kdo pracuje na své záchraně
- řečtí myslitelé neznali organizační moc myšlenky – až křesťané pomocí myšlenky začali organizovat svět

- klášter – zemědělská jednotka, obdělávání půdy, nové technologie;
- i umění má nějakou duchovní sílu, poselství;
- nové myšlenky – bůh stvořil svět z ničeho a čas neobíhá v kruhu - lineární pojetí času
  - svět někdy vznikl a má cíl
  - křesťanské myšlení je dějinnotvorné ⇒ sledují čas a snaží se uspořádat dějiny

STŘEDOVĚK

- dnes už moc neumíme latinsky – máme vůči středověku víc předsudků, než vůči jiným obdobím
- ale!!! - tehdy byl jednotný jazyk vědy - latina
  - křížové války vs. světové války
  - inkvizice vs. procesy, genocida
- pravda je ve středověku dána autoritativně, dnes vzpoura jednotlivce
- touha po pravdě, snažili se organizovat lidstvo po duchovní stránce, chápali danou pravdu jako osvobození
- vztah evropských zemí ke středověku je rozdílný:
  - Němci se vztahují ke středověku asi jako Řekové k Homérovi, Francie ho bere literárně
  - u nás - husitství, reformace...
- byla to venkovská společnost (agrární civilizace), města byla výjimkou
- latina vulgarizuje, klasická literatura se stává nesrozumitelnou

představy o Bohu u Řeků a v křesťanství

- v Řecku je bůh nositelem změny, netrpí s člověkem - v křesťanství ano
- v Řecku neznají nicotnost člověka – křesťanství: prach jsi a v prach se obrátíš
- když Řeka bůh neuspokojuje, obrátí se k jinému, to v křesťanství nejde
- Řecko – tělesnost, krása, neznají slovo hřích – odříkání a askeze je jim cizí
- Římané se shromazďovali před chrámem, kdežto křesťané v zaklenutém prostoru
- ⇒ Řecko a křesťanství tedy nemají moc společného, mnohdy skoro protiklady
- rozdělení na duchovní (modlí se), šlechta (bojuje), poddaní (pracují)
  - to změnil až Petr Chelčický (jmenoval se jinak) postavil se proti středověké sociologii
- rytířství - oběti za dobro, ideály; mnišství – klášter byl místem podnikání a vzdělanosti,
- scholastika - drželi se okruhu otázek několik století, kontinuálně je rozvíjeli ⇒ není to vůbec úpadek
  - všichni teologové byli vzděláni ve filosofii
- jednotný koncept dějin

Bible

- evangelia - Marek, Matouš, Lukáš, Jan - řazena časově, neopakují se, jsou synoptická (=výroky se navzájem doplňují)
- kdo věří, má v bohu oporu ⇒ víra začíná tam, kde rozum končí
- naše morálka vlastně stojí na desateru – v Arábii, Číně i jinde je to jiné... (příhoda s manželkou)
- metafora – nepřesný způsob myšlení s obrovskou silou („Kdo jsi bez viny, první hod' kamenem.“)
  - vedou člověka k morálce bez teorie

V čem je převratnost Ježíšova učení?

- víra – jako když se dítě učí chodit – důvěra, samozřejmost
- Ježíš – syn boží – ukazuje cestu ke spáse (Muhammad, Konfucius, Buddha...)
  - ⇒ příslib nesmrtelnosti – život po smrti, vede člověka ke smíření se smrtí
  - moderní člověk se tak ale nechová =o)
  - pozemský status Ježíš je velmi nízký -narodil se v chlévě, potupná smrt, není učenec, z nízké sociální vrstvy, zná pozemské starosti tohoto světa
  - ! nenapsal ani řádku !
- **patristika** - citují Ježíše a klaní se mu
- **teologie** – důkazy boží existence, racionalita

křesťanství vytvořilo kult textu

Pavlovy epištoly – součást Nového zákona, zakladatel teologie – racionální důkazy Boží existence,

- myšlenka celibátu
- původně pronásledoval křesťany, pak obrátil
- nikdy se nesetkal s Ježíšem

sv. Augustin - vytváří první křesťanskou filosofii, interpretuje myšlenky evangelií, vrchol *patristiky*

- mění i chápání státu (=mocenská organizace), kdežto církev je tu pro otázky spjaté s věčným životem - duchovní svět, duchovní organizace
- ve své teologii zahrnuje poznatky antických myslitelů ⇒ **spojil antiku s křesťanstvím**
- Vyznání/Zpověď/Konfese – probuzení křesťanské subjektivity, vyjadřuje své pochybnosti, vnitřní dialog, je to převratná kniha – něco takové se v literatuře objevilo poprvé
- O státní Božím - proč stát, když je církev? - teorie státu - stát musí pro lidskou slabost mít světskou organizaci, pozemské blaho
- křesťanský obraz světa - vše je propojeno (kometa, narušení kosmu = katastrofa v našem světě)
- středověk byl dobou stability - propojení s kosmem

⇒ křesťanství - nová konfese, nové umění, nová etika, nové pojetí času - to vše je převratné, fascinující a nové ⇒ svět se změnil

PERIODIZACE STŘEDOVĚKU

1) raný středověk (4.-9. stol.)

- asi 14 milionů obyvatel

2) vrcholný středověk (10.- 14. stol.)

- asi 22 milionů obyvatel
- 13. stol. je nejkřesťanštější - gotika, katedrály, vůle dát všemu řád (neopakuje prvky Říma), redukce masivních stěn na nosné pilíře, bůh je světlo - obrovské vitráže, lomený oblouk - jednodušší po konstrukční stránce
- 12. stol. "renesance před renesancí" hospodářský rozmach, zakládají se města, prosperita

3) pozdní středověk (14.-16. stol.)

- doba krizí, krize universalismu
- Čechy kvetou, když je Evropa v krizi, nás krize dostihne na konci vlády Karla IV.
- **Karel IV.** - ta chvála na něj je pravda, ale byl to trochu megaloman, sbíral ostatky svatých, všechny cesty vedl slz Prahu - mělo z Prahy vyzařovat křesťanství, hospodářský záměr
- 1348 - po Evropě se šíří "černá smrt" - z 54 milionů obyvatel jich třetina zemřela

středověk =tradiční společnost, s velkou sociální stabilitou (společnost, která nezná sebevraždu)

- 3 stavy - duchovenstvo, šlechta, poddaní
- rustikální společnost, lidová kultura vs. vysoká kultura které nekomunikovaly
- =doba od zániku hygieny - lázní až do vzniku nových nemocnic,
- =doba od zániku Platónovy školy po zavedení školní docházky
- sexualita - v antice ji vnímali pozitivně, kdežto středověk ji omezuje (Luther - diktuje kolikrát týdně, dává tomu řád) - odpor k rozkoši, chtějí
- proměna individua - ve feudál. společnosti je poslání člověka (dědili řemesla, studentům se smáli), je to dané; poznej sama sebe=znát své poslání (v renesanci si hodnotu člověk dává sám) seberealizace, pojem autorství nemá ve středověku místo

RENESSANCE, REFORMACE A PROTIREFORMACE

- **renesance** - sebevědomá epocha - pojmenoval ji arch. Alberti (=znovuzrození, návrat k antice)
  - 8.-9. stol. - karolinská renesance - dvůr Karla Velikého
  - 11. stol. - otonská renesance
  - 12. stol. - renesance před renesancí - velký rozmach, hlavně Anglie a Francie
- **Italská renesance**- vznikla ve Florencii - těžko se zachycuje počátek - přechod byl postupný
  - datace: od poloviny 14. stol. až přelom 16-17. stol
- od 14. století rozmach - obchodovalo se, stavělo se, umělci se předháněli, každé město chtělo mít umělce - sláva města se prezentovala skrze umění - sever Itálie je bohatý a krásný, a proto na ně začínají útočit jiní - př. Španělé
- Italové jsou hrdi na svůj národ, ale jsou rozdrobeni
- relativizace postavení císaře, oslabení moci papeže (např. Versailles je světská stavba)
- 1527 - Karel V. neplatí žoldněřům - armáda vydrancovala Řím (to by si předtím nikdo nedovolil)
- gotika - prohrála morálně, najednou je vnímána jako umění barbarského severu, chtějí návra antiky

SROVNÁNÍ RENESANCE A REFORMACE

renesance - rozvíjí se přírodní vědy, ale ná základech myšlenky péče o duši (středověké paradigma)
"renesance je podzimem středověku/posledním květem středověku"

J. Huizinga (holandský historik)

na starých základech vyrůstají výhonky nových životních praktik

renesance a reformace = vpád "novověku" do středověké společnosti

- začínají měnit svůj životní styl - užívají si života, najednou lidé nemají čas, do té doby jim stačily sluneční hodiny, teď vše počítají na minuty...
- renesance zásadně změnila postavení umělce, architekta, vědce a filosofa ve společnosti - cení se originalita, tvůrčí čin autorství - vzepětí individualismu
- spěchá do budoucnosti, ale hluboce věří - konflikt víry a společenského života
- renesance neznamená odklon od víry - to je až ta pozdní renesance
- renesance = vědomé obrození antiky ve znamení křesťanství*
- renesance je spíše záležitostí elit - ti co měli čas a peníze - bohatí patricijové, obchodníci, církve je v první fázi iniciátorem a nositelem renesance (církve vydává brožury pro umělce - o perspektivě, olejomalbě) - kdežto reformace má celospolečenské účinky
- renesanci ve srovnání s reformací chybí program - reformace je od počátku spjata se snahou o proměnu společnosti, jejích hodnot
- proti renesančnímu užívání života a individualismu stojí reformační opravdovost ve víře

Erasmus Rotterdamský - Chvála bláznovství - humanistický vzdělanec

kněz ná věčně žízeň se utopí v sudu, máme se tomu smát

Boccaccio - Dekameron - klášter, taky se nechovají jak by měli, ale není to mravoučné, sympatizujeme s postavami

⇒ dvě díla pro srovnání

reformace - chtějí reformovat celou společnost a její hodnoty - Luther a spol.

- úcta k práci, návrat k pův. křesťanským hodnotám, chtějí chudou a pracující církev, nemusí být v celibátu, ale musí pracovat - tam kde byla reformace, rychleji nastupoval kapitalismus
- nemají vlastní umění, vyznačuje se askezí
- protestantské chrámy - strohost, nebarevnost
- reformace zniterňuje víru, chtějí zbavit víru pověry

protireformace - nastupuje proti té jejich snaze, spjatá s Tridentským koncilem - usiluje o nápravu církve, chce podřídit renesanci tradici - neměnit víru, ale mravy, stanoveny věkové hranice pro faráře, biskupy...

- uvědomovali si, že víra není jen záležitostí filosofů a intelektuálů (Descartes), chtěli sjednotit církve a vyjít vstříc prostému lidu = víra má silně barokní rysy
- symbolem je El Escorial - má všeskeré rysy, které od architektury byly požadovány po Tridentském koncilu - asketický až dogmatický ráz, ale uvnitř je renesanční chrám - postavil ho spolupracovník Michellangela, Bautista de Toledo

- **nakonec vyhrála reformace**

husitství - je vykládáno velmi rozdílně

- pokud je husitství reformací, pak je tu o sto let dřív než jinde
- nebo podle J. Pekaře (přední český historik přelomu 19. a 20. století) je husitství pozdně gotická zbožnost - Češi dohnali Evropu, začali věřit
- ale koncem vlády Karla IV. už se evropská krize šíří i k nám
- církve má obrovský majetek, světská šlechta jim to chce vzít
- máme to chápat jako součást toho, co se dělo v Evropě - *fáze evropského reformačního cyklu*
- husitství je reformace - Mistr Jan Hus se jako všichni reformátoři obrátil na neakademickou obec,
- spjato se snahami o oživení víry a její prohloubení, ale respektuje církevní tradici
- **kalich** (přijímání vína laiky) se stal symbolem sebevědomého lidu, usilujícího o opravu círve a společnosti
- vrcholem husitství nejsou ty vítězné bitvy - jsou to jediní kacíři se kterými se v Basileji jedná o kompaktátech, navíc jim uznali kalich.... respektují Řím a chtějí se s ním dohodnout

Mistr Jan Hus - *spojil víru v boží pravdu s vírou ve svrchovanost rozumu*

- vystupuje svědomí vůči autoritě, která je daná institucí, ne důkazy
- "Když ti řekneme že papír je černý, tak je černý." "Při zdravém rozumu co mám, není."
- důraz na mravní a morální praxi - velké hnutí, ale s trochou anarchie

Kutnohorské dohody - největší sláva husitství - v jedné zemi budou žít katolíci i kališníci, to se stalo jen v Anglii a u nás - příklad náboženské tolerance

"Všechno záleží na tom, klademe-li pravdu na první místo, nebo na druhé." Mistr Jan Hus
každá radikální myšlenka ohrožuje jejího nositele

Jan Žižka - nebyl žádný barbar, ale dobrý vojevůdce

- "kdo má Prahu, ten má Čechy"

Petr Chelčický - náš nejvýznamější a nejoriginálnější myslitel

- přechod od scholastiky k modernímu myšlení - středověký člověk, ale argumentuje racionálně, má velkou odvahu, nerezignuje - **myšlenka nenásilí**
- odmítl středověkou sociologii společnosti (rozdělení - duchovní, šlechta, poddaní)
- odmítl trest smrti (Albert Camus je slavný svými úvahami o smrti, ale Chelčického úvahy mají nejméně stejnou hloubku)
- hlas českého lidu z venkova - venkovský lid trpí (každou válkou zase zbohatli jen měšťané) ale byl proti propletení církve a státu
- *celoevropsky největší a důsledný odpůrce všeskeré hierarchie ve společnosti*

renesance - zatímco u nás je Chelčický, v Itálii je renesance

Giordano Bruno - vizionář, ale ne skutečný vědec

- víze, že Slunce není nic jiného než jiné hvězdy na nebesích, i tam jsou planety a lidé
- ale nemá důkazy
- disident Evropy - střídá univerzity jednu za druhou - vždy velmi oblíben, ale pak kvůli názorům konflikty, zase utíká dál...
- dokonce učil i černou magii - nevěřil v ní, dělal to pro peníze
- nakonec skončil v rukou inkvizice

Galileo Galilei - přelom 16. a 17. století

- zakládá moderní vědu - **galilejsko-karteziánská racionalita** - volný pád těles, matematika, geometrie atd.
- *formuloval zákony mechaniky a fyziky*
- *dalekohled - není jeho vynálezce, ale dokázal ho zdokonalit a úspěšně propagovat objevil skvrny na Slunci, jejich proměny, pohoří na Měsíci, dva měsíce Jupiteru*
- *vynalezl teploměr*
- *prokázal, že Země obíhá kolem Slunce*
- Jezuité** - byli nadšeni, ale zároveň se báli, co ten objev udělá s lidmi
- *prokázáno že se snažil přesvědčit papeže, by se nevyjadřoval k helio- a geocentrismu, jezuité jeho vzkaz nepředali ⇒ konflikt s církví*
- *snadno se mu přesvědčovalo - jeho rovnice byly využitelné - např. při výpočtech polohy na moři, jeho výpočty seděly, ty od Ptolemaia byly složité a plné výjimek...*
- *příroda je ve scholastice (středověku) sakrální - skrze kytku na mě hledí bůh, lidé měli smysl života, bylo minimum sebevražď*
- **moderní věda** je spjata s koncem renesance - dívá se na svět kolem jako na zdroj surovin a energie, člověk je tu od toho, aby ji ovládl
- *už neberu květinu jako krásnou věc, ale také ji mohu použít jako léčivku...*
- *moderní věda je spjata s rovnicemi a ověřenými experimenty*
- *moderní vědec - bere v potaz jen to, co si může změřit*
- *opouští myšlenku, že je v přírodě smysl a cíl*

Niccolo Machiavelli - renesanční myslitel, zakladatel moderní politiky, diplomat

- *to co je Descartes pro moderní přírodovědu, to udělal Machiavelli pro vědu o společnosti*
- *politika - boj o moc, schopnost účinně manipulovat s lidmi - jednání prostě iluzí, počítá s reálnou situací*
- *ten kdo "nastavil lidem zrcadlo, a řekl, jste vlci"*
  - x *jeho zásady byly uplatněny při Bartolomějské noci*
- *chce sjednotit Itálii - ten, kdo má vznešený cíl, aby nebyl poražen těmi bez charakteru, musí si dočasně vytvořit jinou morálku a až svůj cíl prosadí, vrátit se ke své původní morálce*
  - "účel svěť prostředky"*
  - *nachází příklady v historii - ten kdo porušuje pravidla se dostává do výhody*
    - např. v antice to všichni odsuzovali ale on se toho zastává - **objevení nové morálky**
  - *jiné pojetí člověka - je labilní, jednou udělá dobro, jindy zlo, ale více nakloněn zlu*
  - *dobro je pomíjející, dočasné, závisí na situaci - proto se o dobro v člověku nemůžeme opřít v politice - musíme si uvědomit že morální nejsme - je to závazek který na sebe bereme - rozdíl mezi tím, jaký život je a jaký by měl být*
- x **machiavellismus** - vítěz bere vše, už se k morálce nevrací, hlásil se k němu např. i Hitler
- Machiavelli nebyl machiavellista!!!**

- *je třeba si klást cíle na které dosáhneme*
- *ale je nespravedlivý vůči křesťanství - udělalo mnoho pro středověkou organizaci společnosti a státu*
  - *biskupství, arcibiskupství, diecéze... vynikající administrativní celky - dodnes nejstabilnější instituce - na rozdíl od států nemění hranice*
  - *kláštery a řády se podílely na rovoji nových metod hospodaření, architektury...*
- *on tvrdí, křesťanské principy jsou neukutečnitelné - nevhodné pro upevňování státu,*
  - *že křesťanství zeslabilo lidské pokolení - obdivuje krvavé pohanské kultury a principy antické výchovy*
- *Machiavelli chápe jinak i to, co je štěstí - ve středověku je štěstí bráno jako náhodné, ale můžou s k němu dopomoci vírou - on ho chce ovládnout, podřídit si ho (politika, kalkulace)*
- *člověk má všeho využít ve svůj prospěch, touží po ovládnutí štěstí*
- *egoismus a sobectví mají přinášet prospěch státu a ne ho destruovat*
- *dějiny jsou něco jako kontrolovaný experiment s člověkem - ale orientoval se jen podle extrémů, výjimek...*

Machiavelli je velký intelektuální svůdce => jde proti duchu celé Evropy, má popularitu.

- další byli třeba Jean Jacques Rousseau, nebo Friedrich Nietzsche

Michel de Montaigne - Francie

- hořkost sebepoznání, důraz na životní moudrost, osobní styl

"kdo má styl má všechno"

- osobnost je schopnost vzdorovat okolnostem, odolat tlaku okolí

- psal eseje - schopnost psát lehce, srozumitelně a s vtipem o složitých věcech

- renesanční myslitel hledá cesty ze středověké morálky

- psaní má smysl, když tím v sobě něco měníme, měníme svůj pohled na svět

"dokud máme sami sebe, máme proč žít" - renesance, vzniká pojem autorství

- aristokratismus renesančního ducha - trocha stoicismu a vnitřní neotřesitelnosti (nenechat si

vzít určité své vlastnosti), motiv skepse (je dobrý být skeptik, nenaletím), obrat k

požitku (evangelium užívání života) - řídit se tím co je přirozené a to je to, co nám dělá dobře

- nebyl vědec, ani filosof, ale hlásal nový přístup k životu

- srovnání - **Aretino** - vydavatel "Blesku" v Římě, ale měl moc

- agresivní, tendenční, lhal, přitom to byl dobrý člověk, přítel papeže i Michellangela

- člověk bez zábran, napsal dobré o tom, kdo víc platil

- knížka Hříšné mravy kurtizán - u nás vyšlo až v 19. stol., u nás nepochopeno

- *zemřel když sledoval nahé prostitutky jak okolo něj pobíhají a sbírají peníze, bavilo ho to pozorovat, houpal se na židli, spadl, zlomil si vaz...*

"styl, to je odpověď na okolnosti, které nás utlačují"

"osobnost je schopnost vzdorovat okolnostem"

seberealizace - moje osobnost, moje rizika, ve středověku opalovaly děti kariéru rodičů

ČÍM ROZVINUTĚJŠÍ INDIVIDUALITA TÍM SLOŽITĚJŠÍ VZTAH K OKOLÍ

v Čechách není pořádná renesanční osobnost, Češi jsou pragmatici, sledují utilitární cíle, ale pár lidí se renesancí přiblížilo

VZNIK MODERNÍ VĚDY

- řecká věda nebyla zaměřená na experimenty

Galeliovsko-karteziánská racionalita => moderní věda

- abstrakce - musíme odhlédnout (abstrahovat) od konkrétních kvalit

- redukce reality (poprvé vysloveno Demokritem)

- formalizace moderní vědy (vrcholí na přelomu 19 a 20 stol)

- vše co je ve vědě musí být ověřitelné experimentem

- kauzalita (scholastika hledala účel) – odkládá hledání účelu, hledá příčinu

- kvantifikace – vše převést na čísla základem je matematizace, skutečnost se redukuje na kvantifikovatelné veličiny

- konec scholastiky

- vyjadřování jasné, srozumitelné, jednoduché, s francouzským espritem

- princip universální metodologické pochybnosti = skepse (každý krok ověřuji a pochybuji o něm, vede k výsledkům které nejsou zpochybnitelné) - člověk má o všem pochybovat

- obrat směrem k teorii poznání, nauka o jsovcu podrobena gnoseologii

- **aristotelsko-scholastické poznání** - naše vědomí komunikuje přímo s věcmi

- **descartovský koncept poznání** - vědomí komunikuje jen s fenomény věcí (idejemi myslí)

- cílem Descartových metod je ukončení scholastiky

- garantem se stává metoda (metodologie – garantuje vědeckost)

René Descartes

- kritika filosofie účelu - usiluje o pravdivé a ověřitelné poznání

- nový obraz Země – není žádným středem světa

- příroda = mechanismus ve kterém není přítomen Bůh, jsou zde zákonitosti které člověk poznává, má poznávat pravdivě ⇒ k tomu slouží metoda
- důvěřuje v rozum, matematiku
- universalizuje matematickou metodu, matematika = univers. způsob poznání
- filosofie – disciplína nadnesená nad poznatky lidí, poznatky vědy platí pro všechny, věda poskytuje univerzální poznatky, bez ohledu na náboženskou konfesi
  - nová filosofie na novém základě
  - koncipuje filosofii jako teorii poznání (ne jako teorii bytí)
- žil v době třicetileté války, důstojník katolické ligy
- pochopil ducha doby, nevysmívá se scholastice ale odloží ji
- nemohu pochybovat o pochybování, „*Myslím tedy jsem.*“
- začíná nekončící výzkum aktivit poznání
- svět je subjekt-objektový stav
- objektivismus moderní vědy, věda poskytuje poznatky které musí každý člověk uznat
- podstatou moderní vědy je snaha ovládat svět, antropologismus, cílem je manipulovat s přírodou
- klíčový spis - Rozprava o metodě - manifest moderní vědy,
- došel i do Prahy - hledal tu obdobu Hubbleova teleskopu
- **antika** - pojmové myšlení, logika, metoda, cílem je bezrozporné myšlení, antické vědy jsou teoretické bez vazby na skutečnost, těžiště bylo v klasifikaci
- **moderní věda** - formulování kvantitativních zákonů, orientuje se na poznání kauzálních souvislostí, cílem je ovládat přírodu, poznáváme přírodu proto, abychom ji ovládali přes Descarta se nám v 17. století zrodila moderní věda

pozn. Komenský se setkal s Descartem

Komenský je dítě středověku, pedagog, ale spojil své zásady s křesťanstvím

Francis Bacon

- mezi Baconem a Descartem závažný rozdíl:
  - Descartes - dedukce - od obecnin k jednotlivinám
  - Bacon - indukce, empirický postup - naopak od jednotlivin (od empirie) směřuje k obecnou
- popularizátor moderní vědy - psal eseje, dobře se to čte

na počátku moderny - myslitelé jako Galileo Galilei, Descartes ale i Machiavelli,

koncem 17. stol. byla Evropa na úrovni Číny, ale člověk začal poznávat přírodu za účelem jejího ovládnutí, díky propojení moderní vědy a státu - to mělo za důsledek rozmach v 18. století

Barus Spinosa (Amsterdam, Holandsko)

- filosof, mimo jiné napsal - Etika geometrickým způsobem vyložená
    - převratný spis - pokus aplikovat zásady matematiky na lidské jednání a vášně
    - snažil se definovat, čím je člověk v podstatě - souvislost s přírodou, bohem...
  - usiluje o vědecký základ mravnosti, řeší to jako přírodovědec
  - snaha o přísně racionální poznání člověka (musíme určit člověka jako věc)
  - desantropomorfizace vesmíru = odlidštění vesmíru - už vše neřídí bůh, bůh je jen jakýsi přírodní zákon
  - skrze vášeň poznáme původní motivaci - po odkrytí nad ní získáváme kontrolu ⇒ cesta ke svobodě
    - ⇒ jen ten, kdo ovládá city, získává svobodu
  - vášeň = podstata citu, emoce = pasivní reakce na svět, svoboda = vítězství rozumu nad citem
  - v době altruismu, kdy se hlásá lidská dobrota - ukazuje egoismus jako základ veškeré morálky, jde mu o vědecké poznání emocí, přistupuje k člověku bez dobových předsudků
- "Sebeuspokojení je největší dobro." "Soucit je defektem ctnosti."

17. století

- okolnosti: 16. stol - prosperující, zámoř. objevy
- 18. stol - aristokracie dospěla k vrcholu, doba absolutismu - dokonalé správy státu, propojení vědy a státu
- mezi tím je ta změna 17. stol. - zlom v evropských dějinách - zrodila se moderní věda a moderní evropský stát (absolutistický)
- Evropané měli pocit, že se všechno hroutí, z jihu postupoval muslimský svět, skandál ve víře, pesimismus, krize
- původ ve snaze překonání náboženských válek, náboženská konfese působila destruktivně ⇒ snaha zbavit politickou moc závislosti na náboženské instanci
- náboženské vyznání je privátní věc, nesmí mít politický efekt
- tato krize připravila nástup absolutismu ⇒ dokonalá státní správa

TŘICETILETÁ VÁLKA (1618-1648)

- první evropský ideologizovaný konflikt (snaha ovládnout mysl lidí) - **konflikt protestantů s katolíky**
  - ⇒ Německo bylo rozdrobené na jednotlivé státy - mocenské vakuum (ztratili ve válce 1/3 obyvatelstva) - jevil se Rakouským Habsburkům jako snadná kořist, chtějí ho ovládnout - potlačit protestanty, posílit katolickou víru. - katolická liga
  - ⇒ tomu se začínají bránit země, kde je většina protestantů - protestantská unie - v čele je Falc, Sasko (sev. Německo, lutheráni), Francie (na začátku nezasahuje, po nástupu kardinála Richelieu změna - hlídá Valdštejna), Nizozemí (kalvinismus), Švédsko (král Gustav Adolf, vylodili se na Baltu, chtějí ovládnout obchod - mít v moci ústí řek - proslulí válečníci)
  - Dánsko (snaha posílit protestantské země, myslí si že Anglie pomůže)

Albrecht z Valdštejna

- mimořádná osobnost, rodem je Čech, předci v Jednotě Bratrské, on ji odpustil, sirotek, odešel do ciziny, změnil se - soudí se o majetek, který mu sebrali, vede sňatkovou politiku...
- chrání si své území a vytváří výkonné hospodářství, razí zde své mince, do předních funkcí si vybírá lidi podle výkonosti a schopnosti bez ohledu na náboženství ...
- nejdřív v Německu, pak v Itálii, asi byl docela cholerik, na Balkáně pak s oddílem válčil a loupil (válka si na sebe musí vydělat, vojenský podnikatel), uvědomoval si hrozbu muslimského vlivu - válčí, ale tak, aby se neválčilo na jeho území (v severních Čechách)
- těžko se dozvíme něco o jeho povaze - měl rád svou manželku, ale v dopisech se vždy vyjadřoval stručně a suše - ať byl jakýkoli, byl to politik evropského rozměru
- české povstání - vymřela nám česky mluvící šlechta, defenestrace (vyhodili zástupce císaře z okna), chtějí být legitimní opozice císaře - císař se ale mstí, jde po životech a majetcích...
- po Bílé hoře - Habsburkové vykořisťují České země, jdou proti městům, musíme jim financovat boj proti Turkům, vysoké daně, u nás už nejsou peníze ani na stavbu budov
- Valdštejn získá Braniborsko - ovládl Labe až k moři, byl schopen postavit stotisícovou armádu, kde na to bral? - skandál - stahuje mince z drahých kovů, razí méněcenné, platí s nimi až do Vídně (to se dělo všude v Evropě, ale on to dělá razantněji)
- jak válčil? - mimořádný válečný podnikatel (výroba děl, šatů, bot), císař mu za armádu platil, válčil tak, aby neměl moc ztráty - postavil armádu tak, aby někomu překážela (manévrový boj)
- bitva u Lützen - má převahu nad Švédy, ale nezaútočil na ně, ale na jejich zásobování, epidemie, hladoví... ale Švédové stále shromažďují síly, jsou disciplinovaní, zaútočili, zabili jim krále, ale oni bojují dál a zachrání jeho tělo... kdežto Valdštejnovi utíkají důstojníci (pak je popravil), nakonec obě vojska ustupují... takže kdo vyhrál? vyhráli všichni - Švédové že bojovali i bez krále, Habsburkové zas tvrdí, že Valdštejn zradil, on tvrdí, že už neměl střelný prach - je nemocný, ale je zavražděn
- udělal pro Habsburky tolik, jak nikdo jiný - ale stále ho někteří obviňují ze zrady, ale on na to měl smlouvu, že může jednat, jak uzná za vhodné...

- jeho vražda je politická vražda - dluhy které Habsburkové měli u Vldštejna nemohli splatit ani v další generaci - přišlo jim to vhod
- "Valdštejn je skutečný dědic rudolfinské Prahy" - měl smysl pro umění
chtěl, aby architektura vyvolávala dojem, ale nerozuměl tomu, měl na to lidi...
- věděl, že tu válku už nikdo nevyhraje, že jsou síly vyrovnané - *chtěl mír a použít armádu proti Turkům*
- ⇒ Německo ztratilo 1/3 obyvatelstva, Švédové získali kontrolu nad ústím řek (Labe, Odra,...),
  - uznána nezávislost Holandska
  - Francie financovala Švédy, získala přirozené hranice na Rýnu a posune hranici na východ, stává se velmocí
  - Rakousko získává horní Falc
  - jedná se o nás bez nás - ztrácíme Lužici, měníme se v provincii, úřady jdou do Vídně...
  - Švýcarsko získalo nezávislost a neutralitu
- ⇒ Vestfálský mír (1648)

Jan Amos Komenský - setkal se s Descartem

- třicetiletá válka je pro něj katastrofa - dítě středověku, pesimista
- pedagog, jeho nauka byla spojena s křesťanstvím

Rusko

- vládne Kateřina II. Veliká - nebyla ruského původu, přijala pravoslavnou víru
- Petrohrad postavil Petr Veliký, ale paláce tam staví ona

SPECIFIKA ČESKÝCH DĚJIN

- jsou tu období nečinnosti (malé dějiny) i velkých bouří (velké dějiny)
velké dějiny = např. středověké dějiny (velký středověký národ, husitství)
malé dějiny = např. po bitvě na Bílé hoře
- velká období českých dějin jsou spjata s romantismem, destrukcí
- český národ byl postižen emigrací - po Bílé hoře odešla národní elita
- další vlna ve 20.stol. ⇒ vytváří komunity- chtějí být přijati tím národem ⇒ nechovají se jako ostatní národy
- vztah k armádě - do Bílé hory jsme byli schopni se jako národ ubránit, po BH už se ubráníme jen se spojenci (čs odboj za 1. a 2. světové války)
- za středověku byly země Koruny české neprovinciální - bohatý kulturní život, první ozvuky renesance za Alpami (Belvedér)
- husitství je jako součást reformního hnutí, které šlo Evropou (ale je tu o mnoho dříve)
- za Jiřího z Poděbrad - státní církev odpoutaná od Říma
⇒ velké dějiny velkého národa, který je schopen ubránit se i kulturně
- Češi x Němci – problematický vztah
Češi mají silnou schopnost receptivity (=schopnost přejímat idey z ciziny), ale slabou kontinuitu myšlenek (=něco se začne, ale nedokončí), tu ale má Jednota bratrská
⇒ produktivní vztah mezi Českem a Německem ⇒ spolupráce s Německem, prospěšné i ekonomicky, zemský patriotismus (x nacionalismus 20. stol.)
- velikost - nemění se kvantitativně, ale úlohou na umělecké scéně + naplňuje určitou dobu novodobé češství, které vychází ze sedláků po BH
- češi jsou typický malý národ, který se musí prosadit - vzdělanci odešli, chyběla inteligence, která by určovala politiku
- velikost národa se poměřuje úkolem, který si dali a který naplňovali (měřítko proměnlivé)
- známí Češi ve světě: Svatý Václav, Otakar II., Karel IV., Zátoupek, Nedvěd

TROCHA DĚJEPISU =o)

- středověké Čechy jsou velké i svým úkolem - hrozí jim, že budou okrajovou zemí,
  - ale za Karla IV. jsou naopak středem ⇒ nerozplynuly se, nepodrobily se západu (za Břetislava, za Přemysla...) ⇒ mají svou identitu a náplň - jsou předvojem západu (což skončí po BH)
- ve 14. století, které bylo krizové v Evropě, Čechy prožívají vzestup i kulturní (Karel IV a 1348 univerzita, stavba Václavského a Karlova náměstí)
  - chce, aby se Čechy staly politickým a hospodářským centrem
  - provádí politiku rozdrobení Německa, vyhnul se válkám díky demonstraci síly
- Husitství – Čechy propadají válkám a revolucím - devastace prostoru a vybití obyvatelstva
  - největší vypětí ⇒ odevzdali se myšlence mravní praxe (přesvědčení, že jsou vyvolený národ)
  - >> nikdy se Češi neoddali myšlence tak, jako za husitství <<
  - probíhá sekularizace (=zesvětštění, omezování církevního vlivu)
  - snaha oddělit mystiku od víry
  - usilí o duchovní velikost (x Karel IV - úsilí o světskou velikost)
- Jednota bratrská - dějiny jednoty bratrské jsou dějiny pronásledování
  - z nevzdělané sekty se díky pronásledování (byla pronásledována Jiřím z Poděbrad - chtěl mít dobré vztahy s Římem) stalo centrum vzdělání
  - >> husitství je nejvyšší stupeň barbarského zduchovnění, kterého kdy český národ dosáhl <<
- problém Habsburského absolutismu
  - Habsburkové usilují o absolutní vládu - snaží se potlačit hospodářský vzestup měst ⇒ ztráta politické reprezentace Čech
  - za Rudolfa II. - náboženská svoboda (existují zde 2 náboženství v míru), rozkvět umění (manýrismus), ale úpadek politiky
- 1620 - protireformace, násilná rekatolizace, exekuce, konfiskace, emigrace národa, mizení měst, invaze cizinců, ale zabránila poněmčení Čech (česká šlechta se hlásila k luteránům a přijímala němčinu) ⇒ prostě a jednoduše - **ČESKÁ VELIKOST ZANIKÁ**
- přesto se našly občas světlé výjimky:
  - baroko - přišla španělská duchovnost do Čech (objevení mystiky, oživení vyššího zájmu) v době vykořisťování ⇒ mění se hodnoty

NOVODOBÝ ČESKÝ NÁROD

- chybí vztah novodobého národa se středověkým (velkým) národem
  - nejsme bez vzpomínek, ale bez ideového zaujetí
- vytváří se novodobý typ českého člověka
  - Češi postrádají velkorysost (viz. národní knihovna)
  - utilitárnost v jednání – Češi si rozmyslí jestli něco budou dělat a jaký z toho bude užitek (nežijí velkými spekulativními myšlenkami ⇒ nemáme žádné velké myslitele)
  - jednotlivci nahrazují práci celých generací (například Vrchlický - překlady)
  - opatrnickví k novým myšlenkám, český národ se neumí identifikovat s vyšší ideou
  - 19. a počátek 20. stol. - politizace venkova - spolky (Sokol, Hlahol, chovatelé, hasiči) - intenzivní spolkový život, co Čech, to člen spolku - ale nevidí dál, než za hranice vesnice ⇒ později se to vytratilo
- česká povaha - maloměšřáctví, neúcta k hodnotám, závist, destrukce
  - specifický český humor – únik před realitou i pomoc
  - ostatní národy nejsou lepší ani horší

Národní obrození - od konce 18.stol. po 19.stol.

- Jungmann, Purkyně, Palacký a další - udělají práci za generaci
- objevili se v krizi
- z jedné společnosti vzniká mnohvrstevná společnost, která rozděluje obyvatele českých zemí podle jazyka
- česky mluvící společnost neměla buržoazii – museli nově vzniknout (Palacký)
- snaha o zachování českého státu se identifikovala do myšlenky o zachování českého jazyka
- kultura se podřizuje k přežití národa (kultura musí sloužit)
- musí držet při sobě - hospody (=české specifikum)
- diskuse o smyslu dějin, neschopnost se s nimi smířit

Tomáš Garrigue Masaryk

- myslitel moderní doby, člověk bojového ducha (ve sféře myšlenky i člověka)
- že chce ČSR se rozhodl až na poslední chvíli, postavil se proti většině
- >> Mají Češi usilovat o český stát? <<
- za svého pokračovatele si stanovil Beneše (diplomat světového formátu, ale neměl profil masarykovy osobnosti)
- myšlenkovým pokračovatelem Masaryka byl **Emanuel Rádl**
  - za chybu československa označuje jazykový problém (český nacionalismus)
- hodnotová přeorientace na anglosaský svět, chtěl odklon od německé kultury
- konstrukce dějin na myšlenkách demokratismu, reformního náboženství a viděl v nár. obrození myšlenku demokracie
- kniha: *Nesnáze demokracie*;
- je stoupencem silné demokracie, silných osobností - systém politických stran a neschopnost sestavit silnou vládu (oslabování demokracie) přinesl Masarykovi zklamání
  - tajně financoval jednotlivce v politických stranách – snaha stabilizovat politiku
- boj o českou otázku- zda má existovat vlastní malý stát či ne
- boj proti mravní laxnosti , x české nekázni (rodinné, veřejné, politické)

- Patočka říká, že se nelze distancovat od odkazů TGM

Mnichov - nepotvrdilo se úsilí předchozích generací, český národ si nevybojoval vlastní existenci

- české země byly na válku dokonale připraveny - na rozdíl od ostatních zemí - stali jsme se zbrojnicí Německa
- Mnichov zlomil charakter českého národa
- je to zásadní bod českých dějin

:: Emanuel Rádl (1873-1924) ::

významný český biolog a polemicky originální vitalistický filosof, angažovaný zastánce Masarykova kritického realismu a odpůrce pozitivismu.

Svémi radikálními názory na vědeckou poctivost, sociální spravedlnost, lidskou svobodu a národnostní otázku stál často v opozici k většinovému mínění a i na univerzitě žil ve značném napětí s některými svými kolegy. V Romantické vědě kritizoval soudobé vědecké myšlení, zejména německou přírodní filosofii, a vytýkal mu, že se vyhýbá zaujímání osobních postojů a vůbec otázkám pravdy a mravnosti. V knize Válka Čechů s Němci kritizoval moderní nacionalismus jak český, tak německý, i národnostní politiku ČSR vůči německé menšině. Proti představě „národního státu“ stavěl představu politického národa, který spojuje ústava a zákony; zároveň byl mezi prvními, kdo si všimli nebezpečí „německé revoluce“ a nacismu. V dvousvazkových Dějinách filosofie se osobně vyrovnává s celou západní filosofickou tradicí. Jeho poslední a nejznámější kniha, Útěcha z filosofie, kterou psal už v těžké nemoci a v depresi z politického vývoje, v obavách o budoucnost evropského lidstva, je velkým vyznáním věrnosti trvalým hodnotám pravdy a dobra. Do bohaté diskuse k Útěše vstoupil zejména Jan Patočka, který se Rádlovi věnoval už před válkou a označil jej jako „Dona Quijote české filosofie“.

:: Jan Patočka (1907-1977) ::

byl jedním z nejvýznamnějších českých filosofů 20. století. Zabýval se fenomenologií, filosofií dějin, filosofickým dílem J. A. Komenského, T. G. Masaryka a E. Husserla, českou literaturou, uměním a kulturou. Patočkovu dílo a jeho osobnost výrazně ovlivnily soudobé české myšlení, zejména v kruzích nezávislé inteligence a disentu 60. až 80. let.

Hlavní část Patočkova rozsáhlého, i když často torzovitého díla je věnována fenomenologii, kde navázal na Husserlův objev přirozeného světa (Lebenswelt) naší bezprostřední, naivní zkušenosti (v protikladu k racionálnímu světu vědy), snažil se spojit odkaz Husserlův a Heideggerův a zkoumal pojem pohybu. Lidský život chápe Patočka jako trojí pohyb: pohyb zakotvení či přijetí, pohyb práce a boje, a konečně pohyb průlomu či pravdy. Rozvinul také Platónovu myšlenku péče o duši, která je podle něho vlastním jádrem evropské identity a jedinečnosti. Pokoušel se vytvořit novou filosofii dějin a Kacířské eseje o filosofii dějin (1975) se staly jeho nejznámějším a nejčastěji překládaným dílem. Řada dalších prací se týká filosofického významu J. A. Komenského a filosofie výchovy, ale také českých dějin, literatury, divadla a umění vůbec. Patočka byl také vynikající překladatel a do češtiny přeložil např. Hegelovu Fenomenologii ducha a Estetiku, díla Herderova, Schellingova nebo Mikuláše z Kusy, naopak z češtiny do němčiny převedl Boží Duhu J. Durycha.

převzato z <http://cs.wikipedia.org>